

İran Çalışmaları Dergisi
E-ISSN: 2651-4370
Cilt: 7, Sayı: 2, ss. 403-408
Received: 18.09.2023
Accepted: 23.12.2023
DOI: 10.33201/iranian.1362101
Makale Türü/ Article Type : Kitap İncelemesi/Book Review

Kitap İncelemesi/ Book Review

Defending Iran: From Revolutionary Guards to Ballistic Missiles

Gawdat Bahgat ve Anoushiravan Ehteshami, Cambridge University Press, Cambridge, 2021, ss. 286, ISBN:9781108608510

Değerlendiren: Nazife Selcen Pınar Akgül*

İran’da devrim muhafızları ordusu, 2022 yılının başlarında “Hayber Şeken” adıyla yeni bir balistik füzenin; 2023 Haziranı’nda ise yüksek manevra kabiliyetine sahip olduğu iddia edilen Hipersonik “Fattah” isimli balistik füzesinin ordu envanterine girdiğini duyurdu. Devrim muhafızları ordusu ve ona bağlı birimler savunma alanındaki gelişmeleri kamuoyuna törenler eşliğinde duyurmaya özel bir önem atfetmektedir. Buna bağlı olarak, ordunun, İran’ın iç ve dış siyasetinde; nükleer mesele, siber saldırılarla mücadele gibi ulusal güvenlik ve savunma stratejilerini öne çıkaran bir gündemin sürekli aktif olmasını arzu ettiği açıktır. Bu gelişmeler, İran’ın savunma ve güvenlik politikaları hakkında çalışma yapmak isteyen birçok akademisyeni etkilemiştir. Bu bağlamda, Gawdat Bahgat ve Anoushiravan Ehteshami tarafından yazılan ve Cambridge University Press tarafından 2021’de yayınlanan “İran’ı Savunmak: Devrim Muhafızları’ndan Balistik Füzelere” kitabı, İran’ın savunma stratejilerine ve askeri yeteneklerine dair kapsamlı bir inceleme sunuyor. Yazarlar, Bahgat ve Ehteshami, uluslararası ilişkiler ve Ortadoğu çalışmaları alanında saygın akademisyenlerdir ve İran’ın savunma duruşuna ilişkin iyi araştırılmış ve düşündürücü bir inceleme oluşturmak için uzmanlıklarını ortaya koymuşlardır.

* Dr. Arş. Gör., Bayburt Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, selcenpinarakgul@gmail.com, Bayburt, Türkiye, ORCID: 0000-0003-4216-5973.

Creative Commons Licer

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 (CC BY NC) International License.

İran Çalışmaları Dergisi bilginin yayılması ve zenginleşmesi için Açık Erişim Politikasına uymaktadır. 403

Çalışma, İran'ın savunma politikalarını şekillendiren tarihi, kültürel, siyasi ve stratejik faktörleri değerlendirmektedir. Bu verilerle İran'ın karmaşık güvenlik manzarasının ayrıntılı bir incelemesini okuyucuya ulaştırırken, İran'ın askeri yetenekleri, stratejik düşünce yapısı ve bölgesel dinamikler hakkında akademik bir perspektif sunmaktadır.

İslam Devrimi'ni bir kırılma noktası olarak gören, devrimden kısa süre sonra başlayan İran-İrak Savaşı'yla şekillenen devletin ulusal güvenlik düşüncesini odağına alan çalışmalar literatürde dominant bir etkiye sahipti. İran'ın ulusal güvenlik doktrini için çerçeve çizerken devrim muhafızları ordusuna odaklanan Zabih'in İran-İrak Savaşı (1980-1988) sonunda yayınlanan çalışması bunun en iyi örneklerindedir (Zabih, 1988). Bununla birlikte, konuya daha çok ideolojik perspektiften bakan Katzman ve Ostovar'ın kitapları (Katzman, 1993 ; Ostovar, 2016) ve İran-İrak savaşının bugüne dair izlerini sürmek için Ariana Tabatai ve A. Tracy Samuel (2017), nükleer mesele ile bu savaşın bağlantısını kovaladıkları makaleleri, İran'da savunma ve güvenlik hususunda bir yol haritası çizmeyi sağlayan çalışmalarıdır. Buna karşılık Bahgat ve Ehteshami bütüncül bakış ile okuyucuların İran'ın askeri kararlarının ardındaki motivasyonları ve mantığı daha iyi anlamalarına yardımcı olarak bazı yaygın yanlış anlamaları ortadan kaldırmakta, bunu yaparken de İran'ın savunma stratejilerini zaman içinde şekillendiren tarihi, kültürel ve siyasi bağlamlara inmektedir.

Tarihsel deneyimlerin ve bölgesel zorlukların jeopolitik sonuçlarına ulaşmak isteyen çalışma; İran'ın bölgesel düşmanı/rakibi olarak ele alınan İsrail ve Suudi Arabistan'ın ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin stratejilerine, ordu envanterlerine, hem de İran'ın müttefik devlet dışı aktörlerine atıfla bölgenin savunma sistemlerinin arka planını okuyucuya göstermeye çalışmaktadır. Kitap literatürü, birincil kaynaklara ilaveten Farsça, Arapça, İbranice ve İngilizce açık kaynaklarla kuvvetlendirilmiştir. Ulusal güvenlik ve savunma politikaları üzerine yazılan eserlerde politik bir çerçevenin akademik literatüre hakimiyetini azaltmak ve akademik objektiflikle konuya yaklaşmak adına çalışmanın yöntemi önem taşımaktadır.

Kitap, konunun kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını sağlamak için İran'ın savunma politikasının teknik ve stratejik ayrıntılarının farklı yönlerini aşamalı olarak inceleyen on bölüme ayrılmıştır. Savaşın doğasındaki değişimi ele alan ilk bölümde yazarlar, savaş yöntemleri ve karakterindeki değişimleri savaşın doğası ile ilişkilendirmiştir. Savunma ve güvenlik doktrininin teorik çerçevesinin çizildiği bu bölümdeki temel soru, “savaşın doğası

gerçekten değişiyor mu?” olmuştur. En temelde konu savaş olayının özü olduğundan, bu tartışmayı okuyucu kitapta net bir şekilde bulamayacaktır. Savaş üzerine yapılan çalışmalar savaşın ve insanın doğasına, hatta savaşın ahlakı konusuna girerek yaptıkları tartışmada bu öze inerler. Aksine, bu kitap gri bölge (gray zone) kavramından çıkışla hedefe tek bir adımla ulaşmak yerine eylemleri zaman içinde kademeli olarak ortaya koyan yöntemler, siber operasyonlar ya da vekalet savaşlarına odaklanarak daha çok işin yıkıcı özü yerine değişen yöntemi ya da karakteri ile savaşın doğasını tasvir etmiştir.

İran’ın askeri doktrinini şekillendiren faktörlerin de ele alındığı giriş bölümünde; 1980’lerden itibaren İran’ın devrimci yönünün asimetrik yeteneklerini geliştirmeye odaklanıldığı ama en temelde “İslam”, “Siyasi coğrafya ve Tarih”, “Birleşik Devletler’den ve Körfez Ülkelerden gelen tehdit algısı”, “Askeri çatışmalardan edinilen tecrübeler” başlıklarında doktrin genel çerçevesinin çizildiği görülmektedir. (s.10).

İkinci bölümde tehdit algısına odaklanan çalışma, aslında güvenlik politikalarına şekil veren “bellek” olgusunu görmemizi sağlıyor. Pehlevi dönemdeki gelişmeler, İslam devrimini fikri olarak besleyen entellektüeller, yaşanan devrim, değişen dost-düşman algısıyla beraber yeni bir perspektif ortaya çıkmaktadır. Devletin tehdit algısını oluşturan, bunu besleyen neydi? Çalışmada, devletin tehdit algısını en net şekilde okuyucuya ulaştırmak için izlenen yöntem tehdit algısının entellektüellerinin söylemlerinde, dış politika yönelimlerinde net şekilde görülmesini sağlamak olmuştur. Lakin, yazarlar Pehlevi döneminin en kritik olaylarından ve İran halkının belleğinde derin izlere sahip olan 1953 Musaddık darbesine, devrim sonrası hafızasını da şekillendirmesine rağmen derinlemesine bakmamıştır (s.20).

Savunma Kurumlarına ayrılan üçüncü bölüm, Pehlevi döneminin “Hoda, Shah, Miha” (Allah, Şah ve Vatan) askeri sloganından hareketle, devrim sonrası askeri savunma kurumlarının önceliğinin Nezam’ın (İslam Cumhuriyeti’nin Yönetim Sistemi) korunmasına doğru giden bir yol olduğunu göstermeye çalışıyor. İran’ın iç siyasi dinamiklerini dikkatli bir şekilde analiz ederken ve dini Lider, Devrim Muhafızları Birliği ve düzenli ordu gibi kilit kurumların savunma politikalarını şekillendirmedeki rolünün altını çizmektedir. Bu analiz aynı zamanda İran’daki güç mücadeleleri ve karar alma süreçlerine dair değerli bilgiler sağlamaktadır.

1980’de başlayan İran-İrak Savaşı’nın, İran’ın teknolojik-bilimsel gelişmeler hususunda “kendi-kendine yetebilme (self-sufficiency)” unsurunu tetiklediği aşıkardır. İran’ın askeri-endüstriyel komplekslerini ele alan dördüncü bölüm, bu husustan yola çıkarak yerli endüstri üstünde durmuştur. Bu bölümün zayıf kalan kısmı, İran’ın devrimci karakteri olarak görülen kendi kendine yetme unsurunun, hem savunma kurumlarının hem de dini liderin söylemlerinden yararlanılarak daha geniş bir perspektifle ele alınmamasıdır. İslam devriminden sonra silahlı kuvvetlerin yeniden inşasından bahseden beşinci bölümde, yazarlar, Devrim Muhafızları ordusunun, Sepah’ın rejimin karşılaştığı her güvenlik krizinden yararlanarak nasıl daha güçlü ve etkili hale geldiğini açıklamıştır. Özellikle altı çizilmek istenen nokta ise; İran düzenli ordusu Ardeş’ten farklı olarak Sepah’ın siyasi sisteme karşı olan sorumluluğu aslında onu ve ona bağlı birimleri daha özerk ulusal askeri güç haline getirmesidir.

Çalışmanın odak noktası olan İran’ın balistik ve uzay programının yer aldığı altıncı bölüm; İran’ın savunma ve caydırıcılık stratejisinde önemli bir yere sahip olan füzelerin tercih edilme nedenlerinin altını çiziyor. Bu nedenler; (i) Irak savaşındaki belleğe kazınan acı tecrübelerle karşı güvenlik açığını gidermeye ve İslam Cumhuriyeti’nin caydırıcılığını artırmak, (ii) rakiplerinin sahip olduğu en gelişmiş silahları satın alacak mali kaynaklara veya stratejik seçeneklere İran’ın sahip olmaması, (iii) ülkenin savunma ve caydırıcılık stratejisine yaptığı gözle görülür askeri katkının yanı sıra, programın sağladığı kendi-kendine yetebilme ve ulusal gurur duygusu sıralanmaktadır (s.112-113). Kitap, bölgenin savunma stratejilerinin daha net analizinin yapılması için yönünü İran’ın bölgesel rakip/düşmanlarına çevirmiştir. Böylece bölümün cevapladığı ana soru İran’ın füze kapasitesinin caydırıcılık stratejisini ve bölgedeki diğer ülkelerle ilişkilerini nasıl etkilediği olmuştur.

Değerlendirmenin başında bahsi geçtiği gibi İran, savunma teknolojisindeki gelişmeleri kamuoyuna duyurmaya ayrı bir önem vermekte, siber savaş yeteneklerini ise bu alışkanlığın aksine kamuoyuna duyurmaktan imtina etmektedir. Ayrıca İran da diğer ülkeler gibi siber saldırıların sorumluluğunu üstlenmez. Çalışmanın yedinci bölümünü siber gelişmelere ayıran yazarlar, İran’ın siber savaşı; güvenlik görevlilerine koruma sağlaması (olası kayıpları azaltması), bireysel düzeyde yahut küçük gruplarca yürütülebilmesi bakımlarından cazip bulduğunu ve rakiplerini cezalandırmak ve onlara misilleme yapmak amacıyla kullanmaya devam etmesinin muhtemel olduğunu değerlendirmektedirler. Sekizinci bölümünde donanma kuvvetleri-

nin incelenmesine odaklanan çalışma; Fars Körfezi ve Hürmüz Boğazı'nın topografyasının İran'a sağladığı avantajları, geçmiş tecrübelerinin İran'ın deniz stratejisi ve operasyonları üzerinde yarattığı kalıcı etkiye, asimetrik savaş stratejisinin operasyonel yansımalarına odaklanmaktadır.

Bahgat ve Ehteshami'nin, İran'ın İnsansız Hava Aracı (İHA) potansiyeline değindikleri dokuzuncu bölümde, hem sıcak savaşlarda hem de misillemelerde sıklıkla kullanılmaya başlanan İHA'ların yüksek eylem gücünü irdelemişlerdir. Öyle ki; İHA'ların kritik eylemleri "2019'da Suudi Arabistan'ın petrol üretim tesislerinin hedef alınması" ve "2020'de Kasım Süleymani suikastinin drone ile gerçekleştirilmesi" bunun en açık örnekleri olmuştur. Irak'la olan savaş tecrübesinin; İran'ın savunma stratejisine olan katkısından bir kez daha bahseden çalışmanın en dikkat çekici iddiası "İran'ın Ortadoğu'daki en kapsamlı ve en gelişmiş drone programına sahip olduğu" yönündedir. (s.187). Bahgat ve Ehteshami, İran'ın bu konudaki temel motivasyon kaynaklarını üç noktada sunmaktadır. İlk olarak aslında bu program, İran'ın özellikle devrimci karakteri olarak değerlendirebileceğimiz "kendi-kendine yetebilme" ilkesinin bilim-teknoloji alanındaki yansımasıdır. Yazarlar bunu özellikle ABD yapımı İHA'lara uygulanan tersine mühendislikle örnekendiriyorlar. İkincisi; drone teknolojisini hem insani hem de askeri ihtiyaçlar için kullanma arzusu, son olarak da bölgede etkin rakip devletler ve yaptırımların ortaya çıkardığı dezavantajlara karşı "düşük maliyetli-düşük riskli" teknolojiler geliştirme çabasıdır. İsrail, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin drone programlarına değinerek üstteki iddiasını kuvvetlendirmek isteyen çalışma, bölgesel dengeler açısından bakmak yerine bahsi geçen ülkelerin teknik alt yapılarına ve verilere göre bir değerlendirme yapmıştır. Bu açıdan bakıldığında potansiyel okuyucu kitlesinin, askeri ve stratejik terminoloji ile başbaşa kalacağı açıktır.

İran'ın bölgesel mücadelelerini vekalet savaşlarıyla ilişkilendiren çalışma; son bölümünü bu konunun değerlendirmesine ayırmıştır. İslam Cumhuriyeti bölgesel çıkarları doğrultusunda, asimetrik savunma stratejisinin temel bir unsuru olarak vekillerin kullanılmasına öncülük etmiştir. Bu değerlendirmede yazarların vurguladığı ise; İran "tüm saha (whole-of-theatre)" yaklaşımıyla farklı bölge ve alanlardan faydalanan, personel ve uzmanlığını ulusal sınırların ötesine konuşturarak bir strateji izlediği olmuştur. Böylece, İran'ın proksileri; Lübnan, Suriye ve Irak'taki devlet yapılarına ve otoritelerine nüfuz etmeye başlamış, İran yanlısı milisler, paramiliter güçler ve gerilla grupları İslam Cumhuriyeti'nin jeopolitik, stra-

tejik ve bölgesel politikalarının proaktif savunmasının bir parçası olarak bölgesel siyasi manzaranın büyük bir bölümünü şekillendirmesine yardımcı olmuştur (s.214).

Kitap genel olarak, devletlerarası sıcak çatışmaların ve konvansiyonel savaşların gündeminde literatürün genişlemesine katkıda bulunmuştur. İran'ın savunma eksenli çalışmalarına ilgi duyan, bu hususta araştırma yapacak olanlar için güçlü bir çerçeve sunmaktadır. Özellikle Pehlevi dönemi savunma politikalarını dönemin söylemiyle beraber okuyucuya sunan çalışma; devrim sonrası dönemdeki değişikliklerin de net olarak anlaşılmasını sağlamıştır. Bahgat ve Ehteshami'nin uzmanlığı ve kapsamlı araştırmaları kitap boyunca açıkça görülmekte ve okuyucuların İran'ın güvenlik ortamını şekillendiren karmaşık faktörleri daha derinden anlamalarına olanak sağlamaktadır.

Kaynakça

- Katzman, K. (1993). *The Warriors Of Islam*. Routledge.
- Ostovar A. (2016). *Vanguard of the Imam: Religion, Politics, and Iran's Revolutionary Guards*. Oxford University Press.
- Tabatabai, A. M., & Samuel, A. T. (2017). What the Iran-Iraq War Tells Us about the Future of the Iran Nuclear Deal. *International Security*, 42(1), 152–185. https://doi.org/10.1162/isec_a_00286.
- Zabih S. (1988). *The Iranian Military in Revolution and War*. Taylor & Francis.